

V.B.05. GOSDIENSTOORLOG

Wanneer men over de Franse tijd (1795-1815) in Brustem spreekt worden steeds de namen van de achtereenvolgende Brustemse '*agent municipal*' Lambert Bellis, Jean-Arnold Moria, Jean-Leonard Coel-mont, Joseph Lemaire, Jean Libens en Pierre Sweldens vernoemd. Maar '*maire*' Jean-Leonard Coelmont speelde gedurende een periode van 16 jaar een hoofdrol in een dorp, dat ondanks alles op de vertrouwde oude manier verder leefde en waar hij het Frans gezag met zijn nieuwe wetten halsstarig vertegenwoordigde en wou doen naleven.

Hij was de tweede zoon van burgemeester, justitieschepen en ar-menmeester Willem sr. Coelmont, die aan de Singel woonde. Deze overleed op 20 april 1787 op slechts 40-jarige leeftijd en zijn weduwe, Maria-Anna Hesbeens bleef met vier minderjarige kinderen achter: Egide-Norbert, 12 j; Jean-Leonard, 10 j; Rene, 7 j en Joris 5 j. Ze had ook op 9 maart 1787 haar bijna 2-jarig doch-tertje Maria-Catharina verloren. Ze hertrouwde zes maanden later op 28 okt. 1787 met de 30-jarige Willem Schoofs, zoon van Arnold en Cecilia Pallen. In het nieuwe gezin werd een zoon, Pierre-Arnold, geboren op 22 juli 1788 en nog een zoontje op 16 mei 1793, Leonard. Het tweede kind overleed echter een jaar nadien op 18 april 1794. In de meeste registers werd de nieuwe pachter aangeduid als Willem Schoofs-Coelmont, omdat er heelwat mannen de naam *Willem Schoofs* droegen.

Toen de Franse bezetter de administratie begon te organiseren waren er eerst weinig Brustemnaren die zich aangesproken voel- den om aan het nieuwe bewind actief deel te nemen.

Pastoor Christophorus Stahl werd op 30 april 1795 benoemd als zielenherder te Brustem in opvolging van Girardus La Rivière, die er in januari 1795 overleden was. De nieuwe pastoor weigerde de verplichte eed van haat tegen het koningschap af te leggen en moest, evenals zijn kapelaan Bartholomeus Schoonaerts on- derduiken. '*Maer ganschelijc was hunne bestiering naedeelig aen de H.Roomsche Religie want naer dat alle geestelijke persoonen op poene des doots volgens hunne wetten verboden was eenigen goddelijke dienste oft Cult te oofenen, ten zij aen die, de welke hunne wetten wilden volgen ende door eenen eedt wilden aengekleventhijd sweren aen deze Republique en aen hunne wetten, ende eenen haet tegen alle monarcken ende de aftswering van den H.Stoel van Roomen. De geestelijke die sulx wilden doen mochten hunnen dienst nog oofenen ende de kercken der gemeentens daer sulken woonden bleven alleen open*' (01).

In 1795 treffen we de 48-jarige werkman Lambert Bellis aan als *agent municipal*. Jean-Arnold Moria van op Kapelhof werd in 1795 eveneens vernoemd als *agent*. In 1796 trad de jonge Jean-Leonard Coelmont in dienst van de Franse bezetter, die ondertussen onze gebieden geannexeerd had op 01 okt. 1795. Hij had gestudeerd, kon schrijven in 't Vlaams en Frans en werd belast met het hou- den van de burgerlijke stand te Brustem als '*officier de l'état civil*' vanaf 01 vendémiaire, jaar V (20.09.1796). Hij ondertekende de stukken als *adjoint-au-maire*.

Volgens een titelblad uit 1797 voor het *Bureau de Bienfaisance* bekleedde toen de 44-jarige wagenmaker Joseph Lemaire ook de functie van '*agent ende meir van Brusthem*'. In 1797 verhuisde Bellis naar Luik. Tijdens het bestuur van Joseph Lemaire, wa-genmaker 'aen de bron', werden alle kruisbeelden op openbare plaatsen verwijderd. De grafkruisen op het kerkhof werden onder aarde verborgen. De uiterlijke kentekens van de godsdienst moes-ten verdwijnen vanaf september 1797.

Nadat de parochie van haar priesters beroofd werd, verving men het misoffer door het dagelijks bidden van de rozenkrans. Waarschijnlijk waren de plaatselijke agenten niet opgewassen tegen hun leidersambt, want het is een feit dat ze niet lang aan het hoofd van het dorpsbestuur bleven, behalve dan Jean-Leonard Coelmont.

De 19-jarige *agent* Jean-Leonard Coelmont huwde op 11 juni 1797 met de eveneens 19-jarige molenaarsdochter Maria-Anna Lelièvre uit de Steenbrugstraat. Als getuigen bij hun huwelijk traden *vicaire Schoonaerts* en Marie Schats op. Molenaar Petrus-Hubert Lelièvre was reeds een zestal jaren overleden en de weduwe Johanna-Catharine Lammens kon een helpende hand gebruiken. Voor Jean-Leonard kwam het ook goed uit want nu was hij zijn eigen baas, vermits er op de ouderlijke hoeve aan de Singel sedert 1787 een 30-jarige stiefvader de plak zwaaide. Hij schreef zijn eigen trouwakte als '*officier de l'état civil de la commune de Brusthem*'.

Op 10 okt. 1797 ondertekende hij zijn register met *adjoint-au-maire*. In mei 1803 werd hij *maire* (02). Het was meer een naams-verandering dan een bevordering. '*Volgens de wet waeren er geen heeren der dorpen meer, geen borgemeesters maer alleenlijc eenen agent welke het dorp moest regeren ende alleen over het selve meester was*' (01).

Dat hij een gevaarlijk en gevreesd man was lazen we in een kroniek uit 1798. Georges de Tilloux (03) was in het bezit ge-komen van een handschrift, een eenvoudig schoolschrift, folio-formaat, uit het einde der 18e eeuw. Hierin stond het verhaal van een Brustemnaar, die alles wat hij opschreef ook beleefd had. Hij vertelde hoe de rozenkransbidders plots werden over-vallen in de kerk door gendarmen en vergezeld van agent Coelmont en hoe sommigen werden aangehouden en meegevoerd naar Mechelen-Bovelingen, St-Truiden en Hasselt. We veronderstellen dat de schrijver van deze gebeurtenissen Eugenius Moriens of Moria was, die op Kapelhof woonde. Hij was de zoon van Gerard en de broer van Jean-Arnold. In het verhaal staat ergens '*Eug. Moriens*'. Uit zijn eigen gegevens weten we dat hij zich graag Eugenius noemde. In 1798 was hij dus 21 jaar geworden en hij had in het seminarie te St-Truiden gestudeerd.

Brustemnaar Kamiel Stevaux (04) heeft deze kroniek uit 1798 her-schreven in 1957 en getoetst aan het proces-verbaal van 22 prairial, jaar VI (10.06.1798), dat zich in het rijksarchief te Maastricht bevindt. Wij maakten dankbaar gebruik van deze tek-sten (05).

Dit handschrift moet na het overlijden van Eugenius Moria in bezit gekomen zijn van een zekere '*Boolen*', Baelen of Baelis, die de laatste zin herschreef en er zijn naam onderplaatste.

Agent Jean-Leonard Coelmont stond niet bepaald in de gunst van de jonge kroniekschrijver. Maar wanneer hij de Franse gendarmen op kermisdag ophield in zijn huis om de bedevaarders in de Eu-cheriuskapel te laten ontvluchten, werd dit ook vermeld. De *ad-joint-au-maire* duldde niet dat in zijn gebied de rozenkrans in en rond de kerk gebeden werd. '*De gemeijnten die van hunne goddelijke diensten beroeft waren hebben zig gaen bedienen met den heiligen Roosencrans te bidden in een versaemeling in plaets van misse*' (01). Ook een voorbidder moest volgens de Franse wet een eed afleggen, anders dreigde een kerkerstraf en een boete van 500 gulden.

De eigenwijze Coelmont wou aanvankelijk de parochianen afschrikken om te verzamelen aan de kerk, want deze bidstonden de-den geen goed aan het imago van een plaatselijke agent. Hij ge-bruikte hiertoe '*Sintevijven*' of de jaarlijkse bedevaart naar de *Drie Gezusters* op Drievuldigheidszondag. Traditioneel was dit de hoogdag in de verering van Bertilia op Kapelhof. De bedevaarders stroomden dan toe uit de omliggende dorpen. Er werd die dag ook kermis gevierd in de Drie Gezustersdorpen: Brustem, Rijkel en Zepperen. De bedevaarders legden dan een tocht (kapel-bron-kerk) zevenmaal af. De Franse bezetter was zeker van deze volks-verering op de hoogte gebracht, want op die bewuste zondag, 03 juni 1798, reden Franse dragonders vanuit de gendarmerie te St-Truiden te paard naar Brustem om zich van de onregelmatigheden en volksverzameling van meer dan tien personen ter plaatse te vergewissen.

Langs Rasop kwamen zij aan de Melster- en de Hoogbeek en dus voorbij de watermolen van agent Coelmont, waar zij even af-stapten om nadere informatie in te winnen. Coelmont hield de wetsdienaars enige tijd in zijn huis bezig met het drinken van een verfrissing. Het was toch kermis in het dorp. Ondertussen liet hij de gelovigen in de Eucheriuskapel waarschuwen. In pa-niek blies men de ontstoken kaarsen uit en ontruimde de kapel. Iemand bezat nog de koelbloedigheid om de deur achter zich te sluiten. Toen de ruiters op Kapelhof kwamen was alles kalm en verlaten. Van op hun paarden keken de dragonders door de kleine vensters, maar ze konden niets verdachts bespeuren. De wel-willende bemiddeling van Coelmont in deze aangelegenheid had ernstig onheil voorkomen. Maar de lof die de agent hiervoor ontving bleek voorbarig. Hij had dit maneuver alleen gebruikt om voor eens en altijd een einde te maken aan de kerkelijke bijeenkomsten.

De *adjoint-au-maire* moest nu ook de plaatselijke organisatie van de bidstonden de schrik op het lijf jagen. Hij had '*een eedt moeten doen om dese fonctie kunnen te bedienen*' en hij hield zich aan zijn gegeven woord '*ende zoo haest als hij desen eed gedaen had is bijnae tot geen goed meer kunnen komen, want uijt zijn werken scheen hij geheelijc buijten de gratie godts te zijn*'. (01). Dinsdag, 05 juni 1798, liet hij de 52-jarige koster en voorbidder Jacobus Leemans uit de Kasteelstraat een brief bezorgen. Leemans kreeg verbod verder als voorbidder van de rozenkrans op te treden. Hij werd zelfs verzocht de kerk niet meer te betreden. Maar de koster die '*altijt zijn uijterste beste gedaen hadde om het geloof niet te laeten verflouwen maer sig nog hondertmael in perijkel gestelt hadde voor de gemeijnte omdat hij niet af en liet den Roosencrans voor te bidden*' (01) trok zich van deze schriftelijke bevelen niets aan.

's Woens-dags 06 juni 1798, trok hij onvervaard om zeven uur 's avonds naar de kerk, die echter op slot was. De gelovigen dachten er eerst aan voor de kerkdeur te bidden. Maar daar het slot ver-sleten was, duwde een vrouw *'met seer klijn geweld'* de deur open. De parochianen traden *'met blijdschap'* binnen om er te bidden. Maar toch was men niet roekeloos. De 34-jarige knecht uit de Tomstraat Godefroid Van Ormelingen (06) en de 21-jarige Eugenius Moriens bleven de wacht houden *'om alsoo in dien er iets te zien was sulks te waerschouwen'*.

Het gebed liep op zijn einde toen omstreeks acht uur 's avonds agent Coelmont, verwittigd door kwatongen, zich naar de paro- chiekerk haastte. Als een briesende leeuw stampte hij op de deur en vloekte *'tegen godt in tegenwoordighjd en onder het uijt-staen van het alderheijligste'*. De gelovigen dachten dat de Franse gendarmen voor de deur stonden en vluchtten uit de kerk. Maar toen ze buiten waren was de agent reeds verdwenen. Daar het allerheiligste uitgestald was, bestond de mogelijkheid dat de pastoor of de kapelaan in de kerk aanwezig was. Wou Coelmont niet met hun aanwezigheid geconfronteerd worden? Meer dan waar-schijnlijk had hij van hogerhand het bevel gekregen om de on-dergedoken priesters in 't oog te houden. Lag het in zijn be-doeling hen ongemoeid te laten ?

De dorpelingen stonden nog wat na te praten over dit gebeuren, toen agent Coelmont weer opdaagde. Aan iedereen had hij de kans gegeven om te verdwijnen. Hij sloot nu de kerkdeur en gaf de omstaanders de raad zelfs niet op het kerkhof te komen, want hij zou ze allen doen aanhouden. Voornamelijk de voorbidder werd gewaarschuwd dat hij deze overtreding duur zou betalen. En het bleef niet bij woorden, want volgens sommigen verwittigde hij Daarna de Franse overheid te St-Truiden. De Brustemnaren waren onder de indruk en hielden zich gedeinsd. Niemand wist wat de toekomst zou brengen. Coelmont en zijn familie kraamden echter bij elke gelegenheid luidruchtig uit dat de rozenkransbidders, die de wet overtraden, nog spijt zouden krijgen.

Donderdag, 07 juni 1798, Sacramentsdag, stapte Jean-Leonard in de vroege ochtend langs de Tongersebaan naar de stad, waar hij contact zocht met zijn overheid. Hij wou de gendarmen terug naar Brustem lokken omdat de koster niet naar hem wou luisteren en de parochianen het dan maar eens aan den lijve moesten ondervinden. De jonge agent liet zijn gezag niet ondermijnen.

Op de watermolen naast de beek werd naar de komst van de Franse gendarmen uitgekeken. Zijn moeder, Maria-Anna, was van haar boerderij naast de Singel al langs de Beekkant tot aan de molen gelopen om te zien of er aan Rasop nog geen stofwolk de na-derende ruiters aankondigde. In de winning aan de Singel kroop Coelmonts broer (07) met een ladder op het dak om uit te kijken in de richting van Sint-Truiden. Mogelijk hadden de gendarmen andere opdrachten, want die bewuste dag kon hij ze niet over-reden naar Brustem te rijden. Coelmont was ontgoocheld. Was hij misschien zelf aange-klaagd geworden bij de overheid wegens zijn laksheid en had men hem beticht de kerkdeur persoonlijk geopend te hebben?

Bij klokslag riep hij die namiddag de gemeentenaren samen. Hij stelde de gezinshoofden voor dat ze met hun handtekening zouden

bevestigen dat hij de kerkdeur eigenhandig zou gesloten hebben. Niemand wou deze verklaring ondertekenen. Hierdoor ontstak Coelmont in een hevige woede en om zich af te reageren stampte hij op de grond en schreeuwde dat ze die weigering duur zouden bekopen.

De volgende dagen deed de agent geheimzinnig. Vrijdag 08 juni, voor hij aan het werk ging sloot hij de kerkdeur open. Maar de koster betrouwde de zaak niet en 's morgens en 's avonds bad hij de rozenkrans op het kerkhof. Zaterdag sloot Coelmont 's morgens 'de kercke deure open in het stilte eer dat er iemand op den kerckhof was'. 's Avonds 'uijt het veld thuijs komende gaet hij weder den kerckhof op ende dede de deure weder open'. De ge-lovigen 'de deure open vindende zijn weder in de kercke gaen bidden'. Niemand dacht aan een valstrik.

Zondag 10 juni 1798 (22 prairial, VI) was de agent weer vroeg op de been om de kerk te openen. Waarschijnlijk stond hij ergens aan de oude burchttoren te wachten tot de parochianen binnen waren. Zodra dit gebeurd was trok hij naar St-Truiden, waar hij een overste van de *Gendarmerie Nationale* op de Grote Markt ontmoette en hij nodigde hem dringend uit om zijn manschappen op-nieuw naar Brustem te sturen.

Jean-Leonard Coelmont wist dat zijn schoonmoeder, de molenares Johanna Lammens, weduwe Lelièvre, 's zondags in de voormiddag ging meebidden. Voor alle zekerheid deed hij nog eens navraag aan de zoon van de koster, denkkelijk Hendrik Leemans en aan een zekere H.Grommen (08), die hij toevallig ook in Sint-Truiden ontmoette. Zij konden hem bevestigen dat er om één uur in de namiddag opnieuw zou gebeden worden. Coelmont bestelde dus de gendarmen om kort na de middag een inval te doen, zodat zijn schoonmoeder niet verontrust zou worden. Terwijl de gelovigen even na het middageten naar de kerk togen voor de rozenkrans, verlieten dertien ruiters hun kazerne in de 'Cuystraat' (09) te St-Truiden om het '*rassemblement fanatique à Brusthem*' te gaan beteugelen. Aan het hoofd reed de wachtmeester Piroulet, die de onderneming leidde. Achter hem kwamen de gendarmen Jobert, Bonche en Varlet. Ze waren nog vergezeld van vier huzaren van het 3e regiment en vijf vrijwilligers van de 22e Halve Brigade. Behoedzaam reden de '*Lagrassen*' (10) eerst in de verkeerde richting en '*om geen suspicie*' te geven verlieten ze de stad langs Nieuwpoort en gingen zo langs de *Kroeselhaag* en *Rasop* over de Tongersebaan. Langs de watermolen van Coelmont kwamen ze het dorp binnen. Enkele mannen die langs de gracht lagen te rusten beseften onmiddellijk wat er zou gebeuren. In de hoop nog op tijd te kunnen waarschuwen liepen ze langs de beek naar de kerk. Maar de gendarmen gaven plots hun paarden de sporen en renden in de richting van de Singel. Ze verspreidden zich en een eerste groep galoppeerde naar de Eucheriuskapel aan de andere kant van het dorp, de twee andere pelotons bereikten het kerkhof langs de twee bruggen over de oude burchtgracht: een bakstenen brug bij de Singel en een houten brug bij de pastorie.

Natuurlijk had de koster Leemans zijn voorzorgen genomen en wachtposten opgesteld. Zijn schoonbroer, de 35-jarige kleermaker Jean Libens (11), en ook adjoint-municipal (sedert sept. 1797), die op het hoogzaal stond, zag door een kerkvenster dat de ruiters aangestormd kwamen en gaf alarm door met zijn voet krachtig op de houten vloer te stampen. Plots was er in de kerk een ongelooflijke

verwarring. Wegens het gedrang bij de voordeur vluchtten een aantal jongemannen in paniek de toren in. Voorbidder Leemans, die vooraan in de kerk zat, kon samen met enkele anderen door de sacristiedeur over het kerkhof wegrennen. Onmiddellijk daarna sloten de soldaten deze vluchtweg af. Het kerkgebouw werd volledig omsingeld. De militairen klonnen ook in de toren en haalden enkele verstekelingen af. De lenigsten, die tot in de torenspits gekropen waren, en ook degenen die zich onder het afgaande dak hadden genesteld, hielden zich enkele uren stil en konden ontsnappen. Toen de zoektocht beëindigd was, had men acht mannen en drie vrouwen aangehouden. Het was een magere vangst want er waren volgens wachtmeester Piroulet een honderdtal aanwezigen geweest. De oudste gevangene was een grijsaard van 84 jaar, de jongste een meisje van 19 jaar.

De elf arrestanten waren: Anna-Maria Bellis, 19 jaar (12), Agnes Thibermans, 40 jaar (13), Elisabeth Vanderbemden, weduwe 65 jaar (14), Francis Roosen, vrijgezel, dagloner, 30 jaar (15), Wouter Waerens, gehuwd, klompenmaker, 32 jaar (16), Otto Engelbosch, vrijgezel, dagloner, 50 jaar (17), Henricus Sweldens, vrijgezel, landbouwer, 50 jaar (18), Jan Vanderpoorten, gehuwd, dagloner, 55 jaar (19), Willem Schoofs, gehuwd, landbouwer, 60 jaar (20), Arnold Butiens de Oude, 84 jaar (21) en Tilman Waerens, gehuwd, 83 jaar (22).

Agent Coelmont, die ook ter plaatse gekomen was, maande de aangehouden en aan te verklaren wie de kerkdeur geopend had, wie de kaarsen ontstoken had en wie de voorbidder was. Niemand opende zijn mond. Proces-verbaal werd dan onmiddellijk in de kerk geschreven door wachtmeester Piroulet en ook ondertekend door J.L.Coelmont en vijf der manschappen: Varlet, Jobert, Bonche, gendarmen; Jubert, vrijwilliger van het 22e Halve Brigade en de brigadier, wiens naam onleesbaar is.

Hier volgt het proces-verbaal, zoals het ter plaatse opgesteld werd. De namen werden door de *adjoint-au-maire* Jean-Leonard Coelmont gedictieerd, maar sommige werden foutief opgeschreven door de brigadier.

*Gendarmerie Nationale
Brigade de St.Trond*

*Police des Cultes
Rassemblement fanatique à Brustem, Canton de Heers*

Proces verbal

Cejourd'hui vingt deux prairial an sixième de la république française. Nous soussignés Piroulet M[aréch]al de logis accompagné des C[itoy]ens Gobert, Bonche, et Varlet, gendarmes de la susditte Brigade, et quatre husard du troisième regiment, et cinq volontaire de la 22e 1/2 Brigade, nous Piroulet, aiant appris qu'il i avoit un rassemblement de monde dans l'église de Brustem, canton de Heers, vu qu'il ni si trouvoit point de prêt[r]e ni de ministre du culte, conformément à la loi, et que l'agent municipal de cette commune m'avoit déclaré, il i a quelques tems, qu'il avoit les clef de la susditte église et que cejourd'hui

elle se trouve ouverte, lui aiant les clefs, ce-pourquoi nous nous sommes transportés, où étant sur les lieux, nous avons trouvé les deux portes de l'extérieure ouverte, où j'ai vu que l'on faisoit la prière du rosaire à voix haute, et quatre cierges allumés sur la grande autel, où il y avoit environ cent personnes, qu'au notre arrivé se sont sauvés par la porte de la sacristie, et l'agent municipal déclare avoir mis les deux verroux de cette porte, lorsqu'il en a oté les clefs. D'après toute notre diligence, les dénommés ci dessous se trouvent dans l'église, n'ayant pu se sauver.

Ayant demandé aux personnes qu'il se trouvent dans l'église à la minute leurs noms, qu'âge et demeure ont répondu:

- 1) Gilliaume Schoofs, cultivateur de la commune de Brustem, âgé de soixante ans.
- 2) Arnold Butiens l'aîné, habitant de la même commune, âgé quatrevingt quatre ans.
- 3) Jan Vanderpoten, jour-nallier, commune idem, âgé de cinquante cinq ans.
- 4) Tillemans Warnis, habitant de la même commune, âgé de quatrevingt trois ans.
- 5) Henri Sweldens, cultivateur, commune idem, âgé cinquante ans.
- 6) Oto Engelbos, journalier, commune idem, âgé de cinquante ans.
- 7) Oto Warnis, sabotier, commune idem, âgé trente deux ans.
- 8) François Rouzen, journalier, commune idem, âgé de trente ans.
- 9) Agnes Thibermans, femme, commune idem, âgé de quarante ans.
- 10) Elizabeth Van Derbenden, femme veuve, commune idem, âgé de soixante cinq ans.
- 11) Anna Marie Bellis, fille, commune idem, âgé de dix neuf ans.

Les aiant fait invité par l'agent municipal de la même commune au nom de la loi de nous déclaré qui avoit ouvert les portes et allumé les cierges et fait la prière à voix haute, comme nous l'avons entendu, ne nous ont rien voulu déclaré.

Vu le grand âge des Citoyens Arnold Butiens et Thillemans Warnis, ainsi que deux femmes, ont été mis en liberté, l'un par son grand âge et l'autre qui est nourrice; tous le restant ont été conduit chez le juge de paix dudit canton, (later bij-geschreven) qui leur a dressé mandat d'arrêt et conduit à Hasselt. La citoyenne Anna Marie Bellis a été mise en liberté.

De tout ce que dessus, nous avons dressé le présent dans l'église de la susdite commune, à trois heures de relevé, jours mois et an que de l'autre part. D'après lecture faite nous avons signé la minute et nous avons remis la clef de la sacristie à l'agent municipal, qu'il ne s'en trouvoit pas dépositaire.

[ondertekend] Valet, gendarme; Jobert, gendarme; Bonche, gendarme; Jubert, volontaire de la 22e 1/2 Brigade; J.L. Coelmont agent de Brusthem; Piroulet; [onleesbaar], brigadier.

Agnes Thibermans of Timmermans werd vrijgelaten omdat ze voederster was van een klein kind. Waarschijnlijk was deze vrouw Agate Prinncen, Br.°1750-+1805, echtgenote van Pierre Timmermans, Br.°1738-+1815 en toen 48 jaar. De 65-jarige Elisabeth Van derbenden, de 84-jarige Arnold Butiens en de 83-jarige Tilman Waerens kregen de vrijheid wegens hun gevorderde leeftijd.

Toen de twee vrouwen en de twee bejaarde oude mannen de kerk mochten verlaten stond er heel wat nieuwsgierig volk op het kerkhof. Onder

hen waren ook Marie-Anne Lelièvre en Maria-Anna Hesbeens, de vrouw en de moeder van de agent. Deze laatste riep: '*Siet gij nu, wij hebben wel gesijdt dat gij soo soud vaeren!*'.

De zeven ongelukkigen werden weggeleid naar de *juge de paix* van het kanton Heers, de 28-jarige Philippe D'Awans (23), die in Mechelen-Bovelingen woonde. Zodra de Brustemnaren het centrum van dit dorp bereikten, was de algemene reactie: '*Dit is van Coelmonts werk*'. De reputatie van de strenge Brustemse agent en de vorige gebeurtenissen waren reeds tot daar mondgemeen geworden. De vrederechter vroeg hen wie de bidstonden organiseerde en de rozenkrans voorbad, maar niemand pleegde verraad. Hij nam dan zes Brustemnaren in hechtenis en liet hen naar de gevangenis te Hasselt overbrengen. Anna-Maria Bellis, alias Bels, liet hij wegens haar jeugdige leeftijd vrij.

Ondertussen was het reeds avond geworden. Ze moesten onder de bewaking van de bereden gendarmen te voet naar Sint-Truiden stappen. Daar brachten ze de nacht door in een stinkend hok in de kazerne van de Gendarmerie Nationale in de Cuystraat. Vroe-gere arrestanten hadden er hun behoeften gedaan, hierdoor was de stank er zo ondraaglijk dat Otto Engelbosch het bewustzijn verloor. Zijn gezellen meenden dat hij er zou sterven.

In Brustem smeedden enkelen ondertussen een plan om de soldaten die de gevangenen moesten begeleiden te overvallen en desnoods te vermoorden. Zo zouden de bidders kunnen bevrijd worden. Maar men kon de heethoofden op andere gedachten brengen. Gelukkig maar, anders was het dorp zeker het slachtoffer geworden van een vreselijke vergelding.

Kuiper Joseph Lammens van op de Tongersesteenweg, was die bewuste zondagmiddag om halféén op de Singel in de boerderij van Willem Schoofs, de tweede echtgenoot van Maria-Anna Hesbeens, wed. Coelmont, voor een kroon wisselgeld gaan dragen. Hij had zich laten ontvallen dat hij gehaast was, omdat hij graag de rozenkrans wou gaan meebidden. Moeder Coelmont, die dus van het verraad wist, waarschuwde hem: '*Wil je welgeraden zijn, blijf weg uit de rozenkrans, want je zult straks wat zien!*'. Hij nam zich voor om de kerkgangers te waarschuwen, maar het was reeds te laat. Hij vertelde dit voorval achteraf in tegenwoordigheid van iedereen. Ook de meid van moeder Coelmont liet zich later ontvallen: '*Ik wist wel dat ze gingen komen en toch was ik ver-baasd*'.

In de vroege ochtend van maandag 11 juni 1798 werden de zes gevangenen dan naar Hasselt gebracht. Daar stelde men een aanhoudingsbevel op: '*prévenus d'avoir contrevenus à la loi relative à la police de culte*' (beschuldigd om de wet betreffende de cultuspolitie te hebben overtreden).

Men noteerde: Guillaume Schoofs, landbouwer te Brustem, 60 jaar; Jan van der Poorten, dagloner te Brustem, 55 jaar; Henri Sweldens, landbouwer te Brustem, 50 jaar; Otto Engelbosch, dagloner te Brustem, 50 jaar; Mathieu Waernis, dagloner te Brustem, 32 jaar en Frans Roosen, 30 jaar uit Brustem (24).

Op dinsdag 12 juni ontvingen de gevangenen bezoek van de kro-niekschrijver, die alles deed om onbekend te blijven maar die

we herkennen in de persoon van Eugenius Moriens of Moria.

Laten we de schrijver even zelf aan het woord: *'Soo haest als zij mij saegen begonnen sij te weenen seggende hoe moeten wij hier gevangen zitten omdat wij de kerck bemind hebben waer het nog om schelmerij wij souden geen reden hebben van droofhijd maer nu is het alte droovig dat wij daer in de kercke alwaer wij Godt aenbaden moeten gevangen worden'*.

Na de gevangenneming van de zes bidders werd Coelmont herhaaldelijk bedreigd door boze dorpelingen. Coelmonts moeder, was een trouwe aanhangster van haar zoon. Ze spotte en lachte met de fa-milieleden van de gevangenen. Zo stapte ze naar het huis van we-duwe Roosen, Anna-Maria Timmermans (25) om te informeren of hare zoon Frans thuis was. Moeder Roosen nam een stok en joeg haar het huis uit. Toen de agent vernam hoe men zijn moeder be-handelde *'brulde hij als een leeuw roepende dat den duvel hun zoude weg voeren indien zij geen 400 soldaten soude doen op het dorp komen op executie'*. De collaborateur had duistere plannen in zijn achterhoofd om de gemeentenaren te straffen: hij wou een 400-tal soldaten in het dorp laten inkwartieren.

In de gemeente begon een lastercampagne tegen de familie Coelmont. Marie-Anne Lelièvre, de jonge echtgenote van Coelmont werd uitgescholden voor *'vermaledijde canaille'*. Oude koeien werden uit de gracht gehaald. De grootvader van de agent (26) werd voor *'cloter man en verrader'* uitgescholden. Hiermee bedoelde men dat de oude Gilis Coelmont, meerdere malen burgemeester en zeven jaar justitieschepen, eens onderdak had verschaft aan een vals-munter, daarna in de gevangenis was beland en daaruit was ontsnapt. Zelfs de overgrootvader van de agent werd erbij ge-haald. Er werd geroepen: *'Wat willen sij soo veel van hun neuse maken hun vaders grootvaeder met name Joris Coelmont is bode en dienaar van Brustem geweest'* (27). Natuurlijk doelde men op Erasmus Coelmont die in de 17e eeuw vele jaren gerechtsbode was geweest in Brustem.

Coelmont was de bedreigingen beu en ging zijn nood klagen bij de overheid te St-Truiden *'seggende dat sij zijn huys wilden boven sijnen hoeft afbranden, dat sij hem wilden doot slaen en veel andere leugenen'*. Maar langs de andere kant ondernam hij toch ook stappen om de Brustemse gevangenen vrij te krijgen. Omdat hij in het dorp meer en meer in moeilijkheden zou geraken, trok hij naar Hasselt en raadde daar de aangehouden en aan om de naam van de voorbidder van de rozenkrans te verklappen. Dit was zijn enige voorwaarde om hen te helpen. De mannen wilden echter liever sterven dan verraad plegen. Toch eigenaardig dat agent Coelmont de voorbidder en koster zelf niet verklikte bij de overheid.

Vrijdag 15 juni 1798 kregen de mannen hun *'sententie'* of von-nis: drie maanden gevangenis en elk 500 gulden boete betalen. Dank zij een gepaste tussenkomst werd de gevangenisstraf gevoelig verminderd tot één maand en de boete tot 100 gulden.

's Anderendaags, zaterdag 16 juni 1798, werden zij naar Maastricht overgebracht. Zij marcheerden twee aan twee, met hun dui-men aan elkaar gekneld in een ijzeren tuig, zodanig dat deze dik opzwellen.

Nog geruime tijd werd in Brustem harde taal gesproken. Agent

Coelmont bleef tegen de koster uitvliegen. Hij dreigde hem van zijn bed te laten halen door de gendarmen. Het werd zo erg dat koster Leemans genoodzaakt was in een ander huis te overnachten.

Zes weken nadien, op zaterdagavond, 04 aug. 1798, kwamen de vermagerde helden terug. Hun thuiskomst, juist één week voor de jaarlijkse kermis, bedaarde de gemoederen. Coelmont herviel in zijn gewone doen.

Wanneer de dorpsbewoners verklaarden hun belastingen niet te kunnen betalen eisten de Fransen een zeker aantal schoven van hun graanoogst. Deze schoven werden door de agent verzameld in de leegstaande schuur van de pastorie 'aen de bron'. Nadien werd dit gedorsen, gemalen en verkocht ten voordele van 't Frans re-gime of door hen zelf gebruikt. Coelmont was de toezichter. Hij ging na of het aantal schoven graan, dat bepaald was, ook wel effectief geleverd werd. Zij, die hun graanlast niet op tijd in-leverden, werden door hem bezocht en op hun plicht gewezen.

Wellicht stopte Coelmont zijn kleine godsdienstoorlog niet bij het afsluiten van het concordaat tussen kerk en staat in 1802.

Was het misschien dank zij zijn speurwerk dat pastoor Christophorus Stahl aangeklaagd werd door zijn bisschop en met afzetting bedreigd werd? Op 20 april 1804 moest deze pastoor zich bij de prefect Loysel te Maastricht gaan verontschuldigen en zijn onderwerping betuigen aan de Franse overheid. Ook de volgende pastoor Bartholomeus Schoonaerts (1807-1813) werd op 17 sept. 1813 op het matje geroepen bij prefect Jean-Baptist Rog-gieri te Maastricht. Hij had geweigerd om na de zondagse hoogmis het gebed voor keizer Napoleon te zingen.

Later, op 22 maart 1823 werd een zoon van Jean-Leonard Coelmont, namelijk Petrus-Joseph, priester gewijd te Luik. Hij werd kapelaan te Luik en nadien pastoor te Truilingen (Trognée) en Julémont.

- 01.-Dr. Mathieu Bussels.-'Kroniek van Brustem (1798)' in OLVL., jrg.9, aflev.6, 1954, blz.166.
- 02.-Stadsarchief St-Truiden.-gemeente Brustem.-Registers van de Burgerlijke Stand.
- 03.-De Tilloux Georges.- °Ord.26.12.1869-+26.07.1953, (84j).
- 04.-Stevaux Kamiel.- Br.°31.05.1922.
 - z.v. Joseph-Amandus Stevaux, Br.°04.09.1894, en Maria-Louisa -Eugenia Poelmans, Br.°18.02.1893.
 - woont op Kapelhof en schreef verschillende artikels over geschiedenis.
- 05.-Stevaux Kamiel.-'J.L. Coelmont, agent municipal en maire te Brustem', in OLVL., jrg.30, 1975, blz.397-434.
- 06.-Van Ormelingen Godefroid.- Br.°22.09.1765-+05.01.1820, (55j).
 - z.v. Egide Van Ormelingen en Catharina Loix.
 - huwde op 12.01.1801 met Ida Delaid, °Heks 16.09.1761-+Br.08.03.1852, (91j).
 - vader van zes dochters en een zoon:
 - Marie-Catharina, Br.°24.10.1801, (x Henri Schoofs).
 - Maria-Oda, Br.°15.09.1804, (x Pieter Vandensavel).
 - Maria-Anna, Br.°1805.
 - Anne-Agnes, Br.°06.01.1807, (x 01.02.1837 Henri Helaers)
 - Jean, Br.°1810.
 - Jeanne-Gertrude, Br.°17.07.1811-+29.03.1826, (14j).
 - Marie-Anne, Br.°31.01.1816.
 - lid van de '*conseil municipale*' 1806-1818.
 - woonde in de Tomstraat en was knecht bij Arnold Loix.
- 07.-Coelmont Jean-Leonard (20j) had in 1798 drie broers:
 - Egide-Norbert, 23 j, (x 1795 met Anna-Agnes Schoofs),
 - Rene, 20 j, toen vrijgezel.
 - Joris, 16 j, toen vrijgezel.
- 08.-Leemans Hendrik.-Br.°07.04.1778-+26.01.1845, (67j).
 - z.v. Jacobus Leemans en Ida Schoofs.
 - huwde op 15.09.1808 met Anna-Catharina Schoofs, Br.°06.02.1780-+13.11.1847, d.v. Willem Schoofs en Martina Everaerts.
 - Grommen Henricus.- Br.°06.01.1776.
 - z.v. Nicolas Grommen en Catharina Schoofs.
- 09.-Cuystraat = Schepen de Jonghstraat (Koestraat).
- 10.-Lagrassen = bijnaam gegeven aan de Fransen.
- 11.-Libens Jean sr.- °Br.27.03.1753-+17.02.1838, (85j).
 - z.v. Arnold Libens, °Br.1720 en Catharina Schoofs.
 - huwde op 31.01.1779 met Maria-Christina Leemans, Br.°1753-+15.03.1824, d.v. koster Jan Leemans, Br.°1720-+1791 en Anna-Maria Motmans, Br.+30.11.1772.
 - schoonbroer van koster Jacobus Leemans, de voorbidder.
 - vader van 6 kinderen.
 - deken St-Jorisgilde: 1780, 1785 en 1788-90.
 - '*adjoint-municipal*' (sept.1797-sept.1798) tot mei 1779.
 - woonde aan de Beekkantweg en huurde het '*kruisbogenraam*'.

- 12.-Bellis Anna-Maria.- °Br.12.06.1779.
 -d.v. Joseph Bellis, alias Bels, afkomstig van Horpmael, die op 11.02.1777 huwde met Joanna-Maria Steuckers, d.v. Gilles Steuckers jr. en Maria Prenau.
 -op 10 juni 1798 was zij dus bijna 19 jaar.
 -haar vader Joseph Bels overleed op 11.01.1793 en haar moeder hertrouwde op 16.07.1794 met Joannis Mees uit Wilderen, °28.03.1767.
- 13.-Thibermans Agnes.- (zou geboren moeten zijn in 1758).
 -we vonden een Anna-Margareta Timmermans, °20.09.1783-+16.06.1852, die huwde op 28.02.1816 met Jean Vanderbemden. Ze was in 1798 pas 15 jaar.
 -waarschijnlijk was het haar moeder Agate Princen, Br.°1750-+25.11.1805, vrouw van Pierre Timmermans, Br.°1738-+18.12.1815. Zij werd toen door de Franse gendarme 'Agnes Tibermans' genoemd en was 48 jaar.
- 14.-Vanderbemden M-Elisabeth.- Br.°15.04.1760-+25.04.1835, (75j)
 -d.v. Frans Vanderbemden, °1727, en Johanna-Cath. Claes, °Hoepertingen 1729.
 -ze huwde met Jean Mathievis of Matheus, 'dit Shijt', °Hoegaarden 24.06.1762-+Br.12.10.1828, die in 1821 gemeentewerkman werd.
 -ouders van:
 -Johanna-Maria, Br.°29.10.1789-+19.02.1835, (46j).
 -Elisabeth, Br.°09.10.1791 (x 24.05.1819 Henri-Sebastian-Joseph Masset, °Borgw.20.01.1792).
 -Johanna-Gertrude, Br.°26.06.1794.
 -Joannis, Br.°22.03.1799-+
 -ze woonden in hetzelfde huis als Joseph Lemaire en Maria-Catharina Steenbergen aan de Beekcant.
 -ze overleed in 1835 '*in een huys toebehoorende aen Nicolas Plugers gelegen nevens den Singel*'.
 -op 10 juni 1798 was zij geen 60 maar 38 jaar en geen weduwe
- 15.-Roosen Frans.- °Br.09.04.1771-+Ord.14.11.1847, (76j).
 -z.v. Franciscus Roosen, °Gingelom 29.09.1731, en Anna-Maria Timmermans, °13.11.1734-+12.01.1804.
 -huwde te Ordingen op 16.02.1804 met Anna-Maria-Elisabeth Vrijdaghs, °30.11.1776-+04.01.1857, d.v. van Frans Vrijdaghs en Maria-Gertrudis Lenaerts.
 -hij overleed in 1847 '*herbergier... in zijne wooning gelegen op den Steenweg te Ordingen*'.
 -op 19 juni 1798 was hij 27 jaar en geen 30.
- 16.-Waerens Wouter.- °Rummen 19.01.1766-+Br.02.01.1829, (63j).
 -z.v. Petrus Waerens en Elisabeth Spirtus.
 -zijn naam komt ook voor als: Waerins en Waernis.
 -zijn voornaam was nu eens Wouter, soms Gauthier.
 -huwde op 12.02.1792 Anna-Maria Engelbosch, Br.°1763-+26.03.1831, d.v. Jean-Bernard Engelbosch, °1729 en Maria-Catharina Bourdoux, °Awans, (x 10.04.1752).
 -vader van:
 -Petrus, Br.°12.04.1794.
 -Joannes, Br.°28.10.1795.

- Egidius, Br.°18.03.1798-+26.05.1820, (22j).
 - Catharina, Br.18.10.1800-+16.05.1824, (24j).
 - Maria-Barbe, Br.17.02.1803-+29.11.1820, (17j).
 - Anna-Maria, Br.°21.09.1805.
 - handwerker en klompenmaker.
 - overleed *'in het huis van Godefridus Loix, gelegen nevens de Tomstraat'*.
 - in juni 1798 was hij 33 jaar en gehuwd.
- 17.-Engelbosch Otto.- Br.°13.10.1752-+31.03.1831, (78j).
- z.v. Jean-Bernard Engelbosch, °1729, en Maria-Catharina Bourdoux, afkomstig van Awans.
 - vrijgezel, woonde in 1820 samen met Catharina Mees, °Rijkel.
 - overleed in *'een huis toebehorende aan Saturninus Poelmans gelegen nevens de mole beke'*. Dit huis lag naast de molen van Coelmont.
 - in 1798 was hij 46 jaar en geen 50. Wouter Waerens en Otto Engelbosch waren schoonbroers.
- 18.-Sweldens Henricus.- Br.°14.03.1751-+23.04.1824, (73j).
- z.v. Petrus Sweldens, °Br.12.03.1720-+09.01.1789, en Ida Loix, Br.°04.05.1719-+05.03.1777, d.v. Andries Loix en Agnes Renaers.
 - bleef ongehuwd en woonde in de hoeve aan de Singel bij zijn broer Pierre Sweldens, de latere maire en diens echtgenote Maria-Catharina Otten.
 - was in 1798 dus 47 jaar en geen 50.
- 19.-Vanderpoorten Jan-Servaas .- ST.°14.05.1746-+22.03.1803, (57j)
- z.v. Willem Vanderpoorten en Catharina Iven.
 - huwde op 04.06.1786 met Anna-Christina Schoofs, Br.°1750-+04.11.1827, d.v. Johannes Schoofs en Joanna Eggen.
 - vader van Catharina Vanderpoorten, Br.°1781 (x 17.10.1818 Dionysius Moermans, °Gr.Gelmen 22.10.1787)
 - hij werd ook *'Porta'* genaamd.
 - handwerker, was in 1798 52 jaar en geen 55.
- 20.-Voor Willem Schoofs, landbouwer, gehuwd en 60 jaar zijn er minstens 4 mogelijke kandidaten te vinden.
- 1.-Willem Schoofs.- Br.°19.06.1734-+22.12.1831, (97j).
- z.v. Petrus Schoofs en Gertrudis Smets.
 - huwde op 21.04.1776 met Anna-Maria Engelbosch.
 - hertrouwde op 05.06.1786 met Catharina Berebrouckx, °1743, d.v. Jean Berebrouckx en Cath. Steuckers uit de Geelstraat.
 - in juni 1798 was hij 64 jaar en geen 60.
 - hij overleed in 1831 *'in het huys van Joannes Berebrouckx gelegen neffens de Geelstraat'*.
- 2.-Willem Schoofs.- Br.°03.05.1741-+28.05.1828, (87j).
- z.v. Henri Schoofs en Maria Martens.
 - huwde met Joanna-Maria Eggen en nadien met Catharina Vanstapel.
 - schoonbroer van koster Jacobus Leemans.
 - woonde naast Wouter Waerens in de Tomstraat.
 - in juni 1798 was hij 57 jaar en geen 60.
- 3.-Willem Schoofs.- Br.°09.07.1743-+17.11.1815, (72j).
- z.v. Willem Schoofs, +1760, en Maria-Anna Daniels.
 - huwde op 23.11.1766 met Anna-Gertrude Berebrouckx,

- Br.°11.03.1746-+1821, d.v. Nicolaas Berebrouckx en Catharina Stuykers.
 -vader van: o.a.
 -Anna-Catharina, Br.°17.12.1772.
 -Gertrudis, Br.°05.07.1774-02.09.1840, (66j), ongeh.
 -Anna-Maria, Br.°11.08.1779, (x 03.10.1798 Peter van derbenden),
 -Maria-Ida, Br.°05.05.1782 (x 1809 Jan-Arnold Dams).
 -Elisabeth, Br.°12.11.1784-+.
 -Maria-Catharina, Br.°26.03.1787-+07.11.1854, (67j), ong.
 -in juni 1798 was hij 55 j en werd 'de lange' genoemd.
 -in 1810-1815 was hij lid van de 'conseil municipal'.
- 4.-Willem Schoofs.- Br.°02.01.1744.
 -z.v. Petrus Schoofs en Lucia Sproelants.
 -hij werd vernoemd op de lijst der mannen in 1826.
 -in juni 1798 was hij 54 jaar.
- 21.-Butiens Arnold de oude.- °Alken 1717-+Br.30.01.1801, (84j).
 -z.v. Arnold Butiens en Elisabeth Vroninx.
 -huwde op 18.06.1747 met Maria-Francisca Schoofs, °Alken 04.04.1722-+Br.22.01.1809, wed.v. Joannis Bruynincx.
 -vader van:
 -Maria-Elisabeth, °1745.
 -Arnold, °15.05.1749 (x ST.18.06.1774 Anna-Maria Deletete of Ballet, °Herk-St.Lamb.-+Br.26.06.1827).
 -Catharina, °10.02.1752.
 -Willem, °23.09.1754.
 -Johanna-Gertrude, °27.02.1757.
 -Egidius, Br.°17.12.1759.
 -Maria-Christina, Br.°03.05.1764.
 -burgemeester: 1751, 1757, 1760, 1761.
 -in 1798 was hij 81 jaar i.p.v. 84.
- 22.-Waerens Tilman.- °Guigoven 08.12.1715-+Br.09.12.1801, (86j).
 -z.v. Erasmus Waerens en Catharina Vos.
 -huwde met Johanna Sloomakers.
 -in 1798 was hij 83 jaar, woonde in de Tomstraat.
- 23.-D'Awans Philippe.- °Batsh.14.09.1770-+Mech-Bov.28.01.1853
 -z.v. Franciscus D'Awans en Elisabeth Daris.
 -voor 1789: 'prolocuteur cleric' te Luik.
 -1792:: notaris te Luik.
 -1795-1798: vrederechter van het kanton Heers, waartoe Brustem behoorde, later te Borgloon.
 -denkelijk een familielid van Philippus D'Awans, wiens vader ook van Batsheers afkomstig was.
- 24.-Grauwels J.-'Lijst van gearresteerde verzetslieden te Has-selt 1797-1799', in Limburg, 1976, aflev.6, blz.270.
- 25.-Timmermans Anna-Maria.- °13.11.1734-+12.01.1804, (70j).
 -d.v. Petrus Timmermans en Margaretha Vande Velde.
 -huwde met Frans Roosen, °Gingelom 29.09.1731, z.v. Jan Roosen en Maria Sottle.
 -zij was weduwe in 1798.
- 26.-De grootvader van agent Coelmont was Egidius of Gilis Coelmont, Br.°28.09.1705-+12.06.1777, (72j).
 -z.v. Joris Coelmont en Joanna Asselen.

- huwde eerst met Maria Sweldens, Br.°04.06.1706 (d.v. Peter-Hubert Sweldens) en had een zoon Egidius Sweldens,°Br. 23.02.1736. Op 26.04.1744 huwde hij met Christina Schoofs, Br.°1710-+26.02.1789, d.v. burgemeester Willem Schoofs en Catharina Daniëls.
 - meerdere malen burgemeester tussen 1733 en 1767.
 - schepen van het gerecht van 1761 tot 1768.
 - landbouwer nabij de Singel.
- 27.-Niet Joris Coelmont, °23.10.1668, (x Joanna Asselen), maar wel diens vader Erasmus Coelmont, gehuwd op 04.05.1670 met Margaretha Driesmans, alias Godesaels, was gerechtsbode van Brustem geweest van 1665 tot 1692.
- R.A.H.-Gemeente Brustem, gichtregister 58, folio 30v°, 89v°, 140 en 244.